

به نام آنکه جان را فکرت آموخت

فلسفه کودکی

تألیف:

دکتر آسیه ذبیح‌نیا عمران

(عضو هیات علمی دانشگاه پیام‌نور)

اکرم السادات ذوالفقاری

سردبستانه	آسیه ذبیح‌نیا عمران، آسیه، ۱۳۴۸ -
عنوان و نام‌پدیدآور	فلسفه کودکی
مشخصات نشر	تهران: فداک ایستاتیس، ۱۳۹۳
مشخصات ظاهری	۲۲۲ ص
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۱۶۰-۱۸۱-۱
وضعیت فهرست نویسی	فیبای مختصر
یادداشت	این مدرک در آدرس http://opac.nliai.ir قابل دسترسی است.
شماره افزوده	ذوالفقاری، اکرم السادات، ۱۳۵۱-
شماره کتابشناسی ملی	۳۵۲۷۷۸۳

فلسفه کودکی

تالیف	آسیه ذبیح‌نیا عمران - اکرم السادات ذوالفقاری
صفحه‌آرایی	انتشارات فداک ایستاتیس (شهره لیشی)
نوبت چاپ	اول - ۱۳۹۳
تیراژ	۵۰۰
چاپ و صحافی	یزدا
قیمت	۱۰۰.۰۰۰ ریال
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۱۶۰-۱۸۱-۱

فروشگاه	تهران - خیابان انقلاب - بین خیابان فروردین و منیری جاوید - رویروی دبیرخانه دانشگاه
دفتر انتشارات	تهران - کتابفروشی فلاح، تلفن: ۶۶۴۱۰۳۵۴
فروشگاه یزد	تهران - خیابان انقلاب - خیابان اردیبهشت - بین لیاقی‌نژاد و جمهوری - ساختمان ۱۰ تلفن: ۶۶۴۶۵۸۳۱ - ۶۶۴۸۱۰۹۶ - ۶۶۴۸۲۲۲۱
	میدان آزادی (باغ ملی) - ابتدای خیابان فرخی - جنب مجتمع ستاره تلفن: ۳۶۲۲۷۴۷۵ - ۳۶۲۲۶۷۷۱ - ۳۶۲۲۶۷۷۲

مقدمه

با مطالعه تاریخی در احوالات کودکان و نوجوانان در سر تا سر جهان، این حقیقت هویدا خواهد شد که اکنون به این بخش از افراد جامعه بیش از هر زمانی دیگر اهمیت داده می‌شود. علاوه بر مواد درسی و ادبی که در همه‌ی کشورها برای این رده‌ی سنی تولید می‌شود، آثار بی‌شماری نیز به بحث پیرامون ماهیت کودکی می‌پردازند. امروز ما با کمک تحقیقات وسیع روان‌شناسی و جامعه‌شناسی، به دنبال آن هستیم که مرز میان کودکی و نوجوانی با بزرگسالی به درستی تعریف شود، نیازها و انگیزش‌های دوران کودکی مورد مطالعه قرار گیرد، اشتراکات کودکان جهان و اختلافات اقوام مختلف شناسایی شود، حقوق و جایگاه کودک و نوجوان محترم شمرده شود و در نهایت کودکان و نوجوانان به عنوان بخشی از جامعه‌ی بشری، جایگاه واقعی خود را بدست آورند.

آنچه دنیای متمدن امروز ما را از گذشتگان متمایز می‌سازد، وجود یا فقدان منابع در اختیار کودک و نوجوان نیست؛ چرا که با کمک اسناد و مدارک تاریخی می‌توان این نکته را اثبات کرد که حتی در گذشته بسیار دور منابعی برای مطالعه‌ی کودکان وجود داشته است؛ هم در شرق و هم در غرب لالایی، موسیقی، افسانه‌ها، قصه‌ها و آموزه‌هایی بوده که گاه در اختیار اشراف و گاه در اختیار عوام بوده است؛ ولی آنچه ما را از اجداد اندیشمندان متمایز می‌کند، شناخت و درکی است که ما از مراحل رشد بشر داریم و آگاهی از نیازها و علایق بشر از بدو تولد تا انتهای زندگی است؛ همچنین وجه دیگر این تمایز، تلاش در جهت بار آوردن کودکانی فیلسوف و متفکر است.

در مبحث «کودک فیلسوف» تلاش در جهت رسیدن به سطحی از دانش است تا موادی برای کودکان و نوجوانان تولید شود که ذهن کودکان را به سمت پرسشگری و تفکر خلاق سوق دهد. اگرچه این بحث در سیر تاریخی ادبیات ایران تازه نیست و حتی در متون ادبی ایران باستان نمونه‌هایی پیشرفته از آن می‌توان

به دست آورد، ولی این بار به صورت علمی و بر پایه‌ی تحقیقات روانشناسی و جامعه‌شناسی و با کمک علم حقوق، در سطح بین‌المللی به یک جمع‌بندی جامع خواهیم رسید.

به نظر می‌رسد برای یک دانشجوی رشته ادبیات کودک، آگاهی از پاره‌ای از این مفاهیم و مباحث ضروری است؛ لذا در این جستار بطور بسیار مختصر، سعی بر آن شده است تا دوران کودکی و نوجوانی از منظر اخلاق، حقوق، روانشناسی و جامعه‌شناسی مورد کنکاش واقع شود و ماحصل این مباحث دانشجویان را بسوی فلسفه کودکی رهنمون سازد.

شواهد تاریخی ثابت می‌کند که ایرانیان با داشتن سابقه‌ی دیرینه‌ی فرهنگی به قدمت تاریخ و صاحب ادبیاتی غنی از آن دست مردمانی بوده‌اند که بر تعلیم و تربیت درست کودکان تأکیدی ویژه داشته‌اند و این مسئله به رویه‌ای فرهنگی نزد این ملت کهتسال بدل شده است.

پژوهش حاضر در شش فصل تنظیم شده است که شامل مباحث ذیل است: فصل اول آن به کودک در اسلام اختصاص دارد؛ در فصل دوم حقوق کودکان مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته و فصل سوم آن به کودک و اخلاق پرداخته است؛ در فصل چهارم از نظریه‌های روان‌شناسی در مورد کودک بحث شده است؛ فصل پنجم نقش کودک و دوران کودکی را در متون ادبی نشان می‌دهد و سرانجام در فصل ششم به فلسفه کودکی و کودک فیلسوف پرداخته شده است.

آسیه ذبیح‌نیا عمران، اکرم السادات ذوالفقاری

تابستان ۹۳

فهرست مطالب

فصل ۱ کودک در اسلام

- دیدگاه کلی اسلام به کودک ۴
- آرای تربیتی غزالی ۲۸
- آرای تربیتی عنصرالمعالی کیکاووس ۳۱
- خلاصه‌ی فصل ۳۴

فصل ۲ حقوق کودک

- نیازهای اساسی کودکان ۳۷
- اسلام و سفارش به رعایت حقوق کودکان ۳۹
- حقوق موقت ۵۲
- حقوق کیفری ۵۶
- حقوق کودک در ایران ۵۷
- حقوق کودک مسلمان از منظر بین‌المللی ۶۰
- کنوانسیون حقوق کودک و نوجوان ۶۰
- خلاصه‌ی فصل ۷۶

فصل ۳ کودک و اخلاق

- برخی عوامل مؤثر در تربیت اخلاقی کودکان ۸۶
- نظریه یادگیری اجتماعی و رشد اخلاق ۹۰

نظریه‌ی شناختی پیاژه و رشد قضاوت اخلاقی ۹۱

نظریه اخلاقی کلبِرگ ۹۲

مراحل ششگانه رشد اخلاقی در نظریه کلبِرگ ۹۲

خلاصه‌ی فصل ۹۵

فصل ۲ کودک از دیدگاه روانشناسان ۹۷

مراحل عمومی رشد و نمو کودک ۱۰۰

ویژگی‌های اساسی مراحل رشد از نظر پیاژه ۱۰۸

مراحل رشد از نظر ریکسون ۱۰۹

مراحل رشد از نظر فروید ۱۱۳

رشد اجتماعی کودک ۱۱۵

مراحل رشد از دیدگاه اسلام ۱۱۹

تعریف و درجات رشد از نظر قرآن ۱۱۹

خلاصه فصل ۱۲۲

فصل ۵ کودک و دوران کودکی در متون ادبی ۱۲۳

برخی نکات مشترک در بین شاعران نسبت به کودک و دوران کودکی ۱۲۷

جایگاه کودک در داستان‌های شاهنامه‌ی فردوسی ۱۳۰

کودک و دوران کودکی در اشعار خاقانی ۱۳۶

کودک و دوران کودکی در اشعار حکیم سنایی ۱۳۷

کودک و دوران کودکی از نظر مولانا جلال الدین محمد بلخی ۱۴۲

بازی‌ها و شادی‌ها ۱۴۵

کودک و دوران کودکی در آثار نظامی گنجوی ۱۵۳

کودک و دوران کودکی در آرا و اندیشه‌ی سعدی ۱۶۰

کودک و دوران کودکی در آثار عبدالرحمان جامی ۱۶۳

کودک و دوران کودکی در آثار صائب تبریزی ۱۶۵

- کودک و دوران کودکی در آثار ایرج میرزا ۱۶۷
- اضطراب ها و نگرانی های دوران کودکی ۱۶۷
- درس و مدرسه و مسایل آموزشی ۱۶۸
- آموزه های شهروندی ۱۶۹
- تعامل مادر و کودک ۱۶۹
- پروین اعتصامی ۱۶۹
- کودک و دوران کودکی در آثار شهریار ۱۷۰
- خلاصه ی فصل ۱۷۳

کودک فیلسوف ۱۷۵

- آموزش پرسشگری فلسفی به کودکان ۱۷۶
- شرح و تفسیر چند اصطلاح ۱۷۹
- کودک فیلسوف ۱۸۰
- آثار مطرح در مورد فلسفه برای کودکان ۱۸۱
- خلاصه ی فصل ۱۹۰

منابع ۱۹۱